

سلسله دروس مبانی اندیشه اسلامی (۱)

معرفت‌شناسی

مجتبی مصباح، دانشیار گروه
فلسفه مؤسسه آموزشی و
پژوهشی امام خمینی علیه السلام
عبدالله محمدی، استادیار
گروه فلسفه علوم انسانی
اسلامی مؤسسه پژوهشی
حکمت و فلسفه ایران

۱۵	مقدمه
۱۷	مقدمهٔ معاونت پژوهش
۲۰	مقدمهٔ مؤلفان
۲۳	درس اول: کلیات
۲۵	مقدمه
۲۶	مفهوم‌شناسی
۲۶	معرفت
۲۷	معرفت‌شناسی
۲۷	اهمیت و ضرورت مباحث معرفت‌شناسی
۳۰	ارزش یا اعتبار معرفت
۳۲	معرفت‌شناسی عام و خاص
۳۲	در بارهٔ مباحث کتاب
۳۳	خلاصه
۳۴	پرسش‌ها
۳۵	منابعی برای مطالعهٔ بیشتر
۳۶	پی‌نوشت‌ها
۳۹	درس دوم: علم حضوری
۴۱	مقدمه
۴۱	تعریف علم حضوری

۴۳	اقسام علم حضوری
۴۴	نکاتی در باره علم حضوری
۴۴	۱. تفاوت علوم حضوری از جهت شرایط تحقق آنها
۴۵	۲. همراهی علم حصولی با علم حضوری
۴۶	۳. مراتب داشتن علم حضوری
۴۸	خلاصه
۴۹	پرسش‌ها
۵۰	پی‌نوشت‌ها
۵۱	درس سوم: ارزش علم حضوری
۵۳	مقدمه
۵۴	خطاناپذیری علم حضوری
۵۴	پاسخ به چند شبهه
۵۴	شباهات
۵۴	۱. خطا در باره خود
۵۵	۲. خطا در باره حالت‌های درونی خود
۵۶	۳. خطا در باره علم به مبدأ هستی خود
۵۶	پاسخ
۶۱	خلاصه
۶۲	پرسش‌ها
۶۲	منابعی برای مطالعه بیشتر
۶۴	پی‌نوشت‌ها
۶۷	درس چهارم: علم حصولی
۶۹	مقدمه
۷۰	تصور و تصدیق
۷۱	بدیهی و نظری
۷۳	تصور جزئی و کلی
۷۴	اقسام تصور جزئی
۷۴	تصور حسی

۷۵	تصور خیالی
۷۶	اقسام تصور کلی
۷۶	مفاهیم ماهوی
۷۷	مفاهیم فلسفی
۷۹	مفاهیم منطقی
۸۰	ویژگی‌های هریک از معقولات
۸۰	لزوم بازشناسی اقسام علم حصولی
۸۲	خلاصه
۸۲	پرسش‌ها
۸۴	پی‌نوشت‌ها
۸۷	درس پنجم: ارزش علم حصولی
۸۹	مقدمه
۸۹	ارزش علم حصولی و مسئله مطابقت با واقعیت
۹۱	واقعیت و گستره آن
۹۲	ارزش تصدیقات
۹۳	اقسام تصدیق‌های بدیهی
۹۶	ارزش تصدیق‌های بدیهی
۹۶	ارزش تصدیق‌های نظری
۹۸	درجات ارزش علم حصولی
۱۰۰	جمع‌بندی مباحث مربوط به اقسام علم و ارزش آنها
۱۰۳	خلاصه
۱۰۴	پرسش‌ها
۱۰۷	پی‌نوشت‌ها
۱۰۹	درس ششم: راه‌های معرفت (۱)
۱۱۱	مقدمه
۱۱۲	راه‌های معرفت
۱۱۳	شهود
۱۱۴	ارزش شهود

۱۱۴	حس
۱۱۵	ارزش حس
۱۱۷	تعقل
۱۱۹	ارزش تعقل
۱۲۱	خلاصه
۱۲۲	پرسش‌ها
۱۲۲	منابعی برای مطالعه بیشتر
۱۲۳	پی‌نوشت‌ها

۱۲۵	درس هفتم: راه‌های معرفت (۲)
۱۲۷	مقدمه
۱۲۷	نقل
۱۳۱	ارزش نقل
۱۳۲	استناد به معرفت دیگران
۱۳۳	ارزش استناد به معرفت دیگران
۱۳۳	تجربه
۱۳۴	ارزش تجربه
۱۳۵	یادآوری
۱۳۶	ارزش یادآوری
۱۳۷	تتمه: راه حل ناسازگاری معرفت‌ها
۱۳۹	جمع‌بندی مباحث مربوط به راه‌های معرفت و ارزش آنها
۱۴۰	خلاصه
۱۴۲	پرسش‌ها
۱۴۴	منابعی برای مطالعه بیشتر
۱۴۵	پی‌نوشت‌ها

۱۵۱	درس هشتم: شک‌گرایی و نسبی‌گرایی
۱۵۳	مقدمه
۱۵۴	شک‌گرایی
۱۵۵	نسبی‌گرایی

۱۵۷	بررسی مدعای شک‌گرایان و نسبی‌گرایان
۱۵۹	مشکل استدلال بر شک‌گرایی و نسبی‌گرایی
۱۶۰	ادله شک‌گرایان و نسبی‌گرایان و بررسی آنها
۱۶۰	۱. خطا بودن برخی معرفت‌ها
۱۶۱	پاسخ
۱۶۱	۲. ارتباط عمومی امور
۱۶۲	پاسخ
۱۶۳	۳. امکان تصرف ذهن در معرفت
۱۶۴	پاسخ
۱۶۶	۴. ارتباط عمومی معرفت‌ها
۱۶۹	پاسخ
۱۷۲	خلاصه
۱۷۵	پرسش‌ها
۱۷۶	منابعی برای مطالعه بیشتر
۱۷۷	پی‌نوشت‌ها
۱۷۹	درس نهم: هرمنوتیک فلسفی
۱۸۱	مقدمه
۱۸۲	تعریف هرمنوتیک
۱۸۳	آموزه‌های هرمنوتیک فلسفی
۱۸۳	۱. پیش‌داوری؛ شرط تحقق فهم
۱۸۴	۲. تنوع پیش‌داوری‌ها
۱۸۶	۳. غیراختیاری بودن دخالت پیش‌داوری‌ها در فهم
۱۸۶	۴. امتزاج افق‌ها و تولید معنا
۱۸۸	۵. دور هرمنوتیکی
۱۸۸	نتایج هرمنوتیک فلسفی
۱۸۸	۱. عدم امکان فهم واقع و مراد مؤلف
۱۸۹	۲. ثابت و یک‌سان نبودن فهم
۱۹۰	۳. نسبی‌گرایی
۱۹۱	بررسی و نقد

۱۹۵	نقش پیش‌زمینه‌ها در فهم
۱۹۷	۱. پیش‌زمینه‌های بایسته
۱۹۷	۲. پیش‌زمینه‌های شایسته
۱۹۸	۳. پیش‌زمینه‌های نبایسته
۲۰۰	نحوه برخورد با پیش‌زمینه‌ها
۲۰۳	خلاصه
۲۰۵	پرسش‌ها
۲۰۶	منابعی برای مطالعه بیشتر
۲۰۷	ضمیمه: تاریخچه هرمنوتیک
۲۰۸	هرمنوتیک کلاسیک
۲۰۹	هرمنوتیک رمانتیک
۲۱۴	پی‌نوشت‌ها
۲۱۹	درس دهم: معرفت دینی
۲۲۱	مقدمه
۲۲۲	مفهوم‌شناسی
۲۲۲	دین
۲۲۵	معرفت دینی
۲۲۵	معرفت‌شناسی دین
۲۲۶	ارزش معرفت دینی
۲۲۷	اهمیت و ضرورت مباحث معرفت‌شناسی دین
۲۲۸	راه‌های معرفت دینی
۲۲۸	شهود
۲۲۸	۱. علم حضوری به خدا
۲۲۹	۲. مکاشفه درباره امور دینی
۲۲۹	۳. الهام
۲۲۹	۴. وحی
۲۳۰	ارزش معرفت دینی مبتنی بر شهود
۲۳۱	حس
۲۳۲	ارزش معرفت دینی مبتنی بر حس

۲۳۲	تعقل
۲۳۳	ارزش معرفت دینی مبتنی بر تعقل
۲۳۳	نقل
۲۳۴	ارزش معرفت دینی مبتنی بر نقل
۲۳۵	استناد به معرفت دیگران
۲۳۵	ارزش معرفت دینی مبتنی بر استناد به معرفت دیگران
۲۳۶	یادآوری
۲۳۷	ارزش معرفت دینی مبتنی بر یادآوری
۲۳۷	اعتبار معرفت به بخش های مختلف دین
۲۳۹	راه حل ناسازگاری معرفت های دینی با یکدیگر
۲۴۱	راه حل ناسازگاری معرفت های دینی با معرفت های دیگر
۲۴۱	راه حل ناسازگاری معرفت دینی با معرفت عقلی
۲۴۲	راه حل ناسازگاری معرفت دینی با معرفت علمی
۲۴۲	راه حل ناسازگاری معرفت دینی با معرفت حاصل از مکاشفه
۲۴۴	خلاصه
۲۴۶	پرسش ها
۲۴۹	منابعی برای مطالعه بیشتر
۲۵۲	پی نوشت ها
۲۵۷	درس یازدهم: تعدد قرائت ها
۲۵۹	مقدمه
۲۵۹	نظریه تعدد قرائت ها
۲۶۰	مبانی نظریه، و بررسی آنها
۲۶۰	۱. هرمنوتیک فلسفی
۲۶۱	بررسی و نقد
۲۶۳	۲. نمادین بودن زبان دین
۲۶۴	بررسی و نقد
۲۶۵	شواهدی برای نظریه تعدد قرائت ها، و بررسی آنها
۲۶۶	۱. وجود ظاهرو باطن در متون دینی
۲۶۶	بررسی و نقد

۲۶۷	۲. اعتبار فتواها و تفسیرهای مختلف
۲۶۸	بررسی و نقد
۲۷۱	عوامل پیدایش اختلاف نظر در فهم متون دینی
۲۷۵	خلاصه
۲۷۶	پرسش‌ها
۲۷۸	منابعی برای مطالعه بیشتر
۲۷۹	ضمیمه: تغییر در حوزه دین
۲۸۱	انواع تغییر در حوزه دین
۲۸۱	۱. تغییر موضوع
۲۸۲	۲. احکام ثانویه
۲۸۲	۳. تقدیم اهم بر مهم در تراجم احکام
۲۸۳	۴. احکام حکومتی
۲۸۳	۵. نسخ
۲۸۵	نتیجه
۲۸۷	پی‌نوشت‌ها
۲۸۹	درس دوازدهم: پلورالیسم دینی
۲۹۱	مقدمه
۲۹۲	مفهوم‌شناسی
۲۹۲	پیشینه
۲۹۵	مبانی پلورالیسم دینی
۲۹۷	تبیین پلورالیسم دینی
۲۹۹	بررسی و نقد
۳۰۱	رستگاری و نجات
۳۰۱	نجات‌یافتگان از نظر اسلام
۳۰۵	شواهدی برای نظریه پلورالیسم دینی، و بررسی آنها
۳۰۵	۱. هدایت عام خداوند
۳۰۵	بررسی و نقد
۳۰۶	۲. مآجور بودن پیروان ادیان مختلف
۳۰۷	بررسی و نقد

فهرست مطالب |

۳۱۰	۳. وجود راه‌های گوناگون به سوی خدا
۳۱۰	بررسی و نقد
۳۱۱	خلاصه
۳۱۳	پرسش‌ها
۳۱۶	منابعی برای مطالعه بیشتر
۳۱۷	پی‌نوشت‌ها
۳۲۳	منابع
۳۲۵	کتاب‌ها
۳۲۸	مقالات
۳۲۹	انگلیسی

مقدمه

● مقدمهٔ معاونت پژوهش

● مقدمهٔ مؤلفان

مقدمه

مقدمهٔ معاونت پژوهش

حقیقت اصیل‌ترین، جاودانه‌ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسلهٔ مؤمنان و عالمان صادق چه جان‌ها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل‌پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ‌واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین‌رفتنی و نگویند. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وامدار کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصهٔ نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانهٔ دنیا رسته‌اند، و در این میان نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم ﷺ و جانشینان برحق و گرامی او ﷺ، برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیرهٔ آن پیشوایان و عرضهٔ آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت‌پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و

دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت دشوارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های جدید نیز پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزونشان مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی بازبند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرزوبوم آن‌گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان ردپای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش در پیش است. از این رو، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازمان‌دهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته‌الله در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای دامه‌عجله از آغاز تأسیس براساس سیاست‌ها و اهداف ترسیم‌شده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی دامه‌عجله به امر پژوهش‌های علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، به پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته

است. معاونت پژوهش مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران، در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده‌ای را در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش روی، پژوهشی است در قلمرو معرفت‌شناسی که با تلاش پژوهشگران ارجمند حجج الاسلام والمسلمین آقایان دکتر مجتبی مصباح و دکتر عبدالله محمدی نگارش یافته است. هدف اصلی نویسندگان ارائه مهم‌ترین مباحث معرفت‌شناسی به منظور تبیین اندیشه اسلامی است.

معاونت پژوهش از مؤلفان محترم و حجج الاسلام والمسلمین آقایان محمد حسین‌زاده یزدی، اکبر میرسپاه و محمود فتحعلی که با مطالعه و ارائه نظرهای سودمندشان، بر اتقان و غنای اثر افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند منان خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته